

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/365182510>

Kindvriendelijke stapelbouw: leefbaar, kansrijk en betekenisvol

Article · June 2020

CITATION

1

READS

41

4 authors, including:

[Marlies Marreel](#)

University College Ghent

7 PUBLICATIONS 2 CITATIONS

[SEE PROFILE](#)

[Jo Boonen](#)

University College Ghent

9 PUBLICATIONS 2 CITATIONS

[SEE PROFILE](#)

[Sven De Visscher](#)

University College Ghent

46 PUBLICATIONS 328 CITATIONS

[SEE PROFILE](#)

Kindvriendelijke stapelbouw: leefbaar, kansrijk en betekenisvol

Marlies Marreel, Jo Boonen, Sven De Visscher, Griet Verschelden – HOGENT

De woonomgeving beïnvloedt het welzijn en de ontplooiingskansen van haar bewoners op verschillende manieren. Hoewel de relatie tussen (woon)omgeving en welzijn reeds veelvuldig is aangetoond, gebeurde er tot dusver weinig onderzoek naar de beleving van bewoners zelf, en meer specifiek van kinderen en tieners. Het BLOK-onderzoek ging op zoek naar elementen die voor kinderen en tieners in stapelbouwcontexten bijdragen tot een leefbare, kansrijke en betekenisvolle woonomgeving.¹ Deze elementen zijn inspirerend voor het werk van sociale en ruimtelijke professionals.

¹ Stapelbouw is elke woonvorm waarbij er twee of meer wooneenheden verticaal op elkaar gestapeld zijn, van grootschalige sociale hoogbouw, over private flats tot kleinschalige cohousing.

'Achter de blok', een ruimte met sportveldjes achter de Chicagoblok in Europark, is een voorbeeld van een typische jongensplek: meisjes vinden het er saai of voelen zich er minder goed op hun gemak.

"Het BLOK-onderzoek ging op zoek naar de elementen die voor kinderen en tieners bijdragen tot betekenisvolle, leefbare en kansrijke stapelbouwmgevingen."

KINDEREN EN TIENERS IN STAPELBOUWOMGEVINGEN: HET BLOK-ONDERZOEK

Het verkeer in de buurt, de nabijheid van parken en winkels, een aangenaam buurencontact en het gevoel er veilig te zijn: het zijn slechts enkele van de elementen die bijdragen tot de kwaliteit van een woonomgeving. In het bijzonder voor kinderen en tieners, die door hun beperkte bewegingsvrijheid in grote mate aangewezen zijn op de directe omgeving van de woning, is een kwalitatieve woning en woonomgeving van belang.

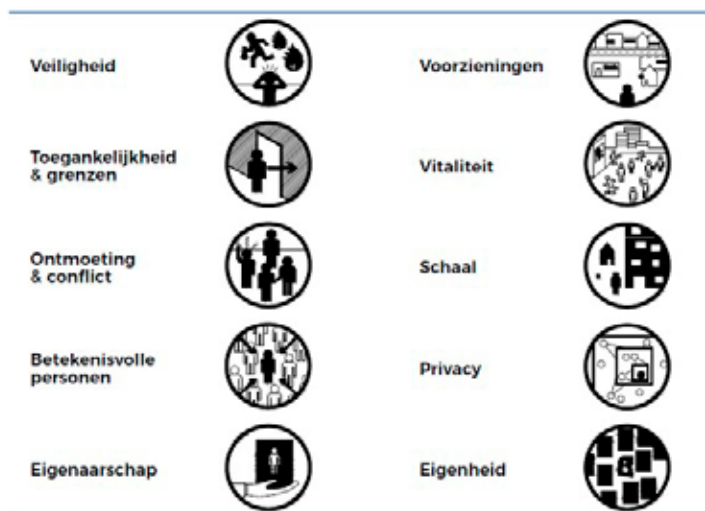
Hoewel de relatie tussen (woon)omgeving en welzijn reeds veelvuldig is aangetoond, gebeurde er tot dusver weinig onderzoek naar de beleving van inwoners, en meer specifiek kinderen en tieners. Bovendien zijn er slechts weinig richtinggevend kaders voor sociale en ruimtelijke professionals om een positieve invloed uit te oefenen op welzijn en ontplooiingskansen in de woonomgeving. Specifiek voor stapelbouw lijken beleid en praktijk richtlijnen te missen om in te zetten op kwaliteit van de woonomgeving vanuit het perspectief van kinderen en tieners.

Het BLOK-onderzoek tracht beide leemtes in te vullen door op zoek te gaan naar de elementen die voor kinderen en tieners bijdragen tot betekenisvolle, leefbare

en kansrijke stapelbouwmgevingen. Appartementen creëren immers wel wat extra uitdagingen. Het garanderen van privacy is zo bijvoorbeeld vaak een uitdaging, aangezien mensen er meestal dichter bij elkaar wonen. Ook het deelaspect van appartementsgebouw zorgt voor uitdagingen: naast de buitenruimte of tuin zijn meestal parking, fietsenstalling, traphal, inkomhal, enz. te delen met de medebewoners, wat noopt tot meer tolerantie en afspraken.

Een significante groep kinderen en tieners (15 % van de Vlaamse minderjarigen, in de centra van grote steden tot 50 %) groeit op in een vorm van stapelbouw. Toch is dit een weinig zichtbare groep in zowel beleid als onderzoek. Deze realiteit vormde het vertrekpunt van het BLOK-onderzoek. Door met kinderen en tieners zelf in gesprek te gaan, konden we hun perspectief in kaart brengen. Daarmee trachtten we ertoe bij te dragen dat zij meer betrokken worden bij processen over de ruimte, waar zij immers net zoals andere burgers medegebruikers en vormgevers van zijn. In totaal betrokken we (de ouders van) zo'n 70 kinderen van uiteenlopende leeftijden (4 maanden tot 18 jaar), waarvan het merendeel tussen 8 en 14 jaar oud was. Voor de bevestigingen werden tal van methodieken ingezet, gaande van individuele interviews met mental mapping over foto-opdrachten tot groepswandelingen.

10 Bouwblokken voor ruimtelijke kwaliteit

Tien bouwblokken voor ruimtelijke kwaliteit helpen professionals en beleidsmakers op weg om de kwaliteit van stapelbouwmgevingen te verbeteren.

Op basis van het onderzoek dat we voerden met kinderen en tieners in uiteenlopende appartementsomgevingen, kregen we zicht op de kwaliteiten en tekorten ervan. Het resultaat van deze zoektocht zijn tien bouwblokken van ruimtelijke kwaliteit.

We ontwikkelden een publicatie en digitale tentoonstelling waarin we per bouwblok aandachtspunten formuleren. Daarmee kun je als ontwerper, beheerder of sociaal werker werken aan de ruimtelijke kwaliteit in stapelbouwmgevingen. Bij voorkeur betrek je hierbij ook de kinderen en tieners zelf. In wat volgt worden enkele van de thema's die aan bod komen in de publicatie geïllustreerd aan de hand van een aantal concrete situaties, beelden en uitspraken.

'EEN HUIS HEBBEN IS NIET ZO LEUK, WANT JE KUNT ER MINDER MENSEN TEGENKOMEN.'

Kinderen die in een appartement wonen, waarderen het heel erg dat je er zoveel andere mensen kunt ontmoeten. De aanwezigheid van andere gezinnen met kinderen is dan ook een aandachtspunt op

vlak van samenstelling en inrichting van een appartementsgebouw. Tegelijkertijd zijn er, wat sociale contacten betreft, ook heel wat uitdagingen. Mensen wonen er bijvoorbeeld erg dicht bij elkaar, met vaak minder privacy en meer mogelijkheden tot conflict. Een verhoogde aandacht voor plekken waar mensen elkaar kunnen ontmoeten en ontwijken, is nodig. Minder anonimiteit en meer sociale controle dragen immers bij tot het zich thuis en veilig voelen in een omgeving en verhogen de tolerantie ten opzichte van elkaar.

Verschillende soorten ontmoetingen vragen verschillende soorten plekken. Er is ruimte nodig voor interacties tussen buuren, kennissen, gezinsleden en hun familie en vrienden. Het is belangrijk dat er centrale, toegankelijke ontmoetingsplekken zijn op buurtniveau, zoals een sportveld of jeugdhuis. Aanvullend daarop moeten er kleinschaligere ontmoetingsruimtes zijn, die een flexibiliteit aan gebruik toelaten en waar mensen in kleinere groepen kunnen samenkomen. Denk bijvoorbeeld aan een aangename gang of traphal, een buurtwinkel, het grasveld voor het appartementsblok waar de ijskar in de zomer stopt. Deze plekken zijn niet in de eerste plaats ontwikkeld om ontmoeting te faciliteren,

maar functioneren wel op die manier. Je kunt de contacten die er plaatsvinden dus maar beter ondersteunen, door bijvoorbeeld oog te hebben voor de inrichting, dimensionering en het beheer van deze plekken. Vooral overgangsgebieden tussen de private woning en de publieke ruimte en plekken in de directe omgeving van het gebouw, zoals parkings of de omgeving van een inkom, hebben potentieel om mensen uit een zelfde appartementsgebouw of buurt met elkaar in contact te brengen. Vandaag zijn dit vooral passageplekken waar mensen niet langer blijven dan nodig is.

EEN TOEGANKELIJKE VOORZIENING IS ER TWEE WAARD

'In de Lidl voel ik mij thuis. Ik heb drie huizen: mijn echte huis, Lidl en het jeugdhuis.'
Jongen, 12 jaar

Voorzieningen en diensten zijn een voorwaarde voor een leefbare woonomgeving. Ze kunnen ook voor kinderen en tieners erg betekenisvol zijn, zeker wanneer ze aansluiten bij hun leefwereld. Voorzieningen bieden, meestal omwille van de aanwezige activiteiten en betrouwbare personen, vaak tal van ontplooiingskansen en dragen vaak bij tot een verhoging van de bewegingsvrijheid die kinderen en tieners krijgen van hun ouders. Het is waardevol wanneer voorzieningen ruimte bieden voor activiteiten waarvoor in het private appartement geen ruimte is of die er tot conflict kunnen leiden.

Dat voorzieningen betekenisvol en beschikbaar zijn, is niet voldoende. Er moet ook ingezet worden op de aanwezige grenzen en uitsluitingsmechanismen die de toegang tot een plek kunnen beperken. Vaak zijn voorzieningen niet toegankelijk voor kinderen en tieners. Door hierover met hen in gesprek te gaan, kun je de zichtbare en onzichtbare grenzen die meespelen in beeld brengen en ermee aan de slag gaan. Zo is de locatie van een voorziening bijvoorbeeld erg bepalend voor de bereikbaarheid ervan. Nabijheid is,

vooral voor jongere kinderen, erg belangrijk. Hun bewegingsvrijheid wordt meestal beperkt tot de zichtbare zone rondom het appartementsgebouw. Veilige, autovrije en goed verlichte verbindingen zijn essentieel voor jonge ruimtegebruikers. Soms zijn voorzieningen wel bereikbaar, maar niet bruikbaar. Denk daarbij bijvoorbeeld aan plekken met een slecht beheer, oninteressante openingsuren of financiële en andere mentale drempels.

IK WIL EEN DOE-WAT-IK-WIL-PLEK

'In een wat-je-wilt-plek, of zo iets, kun je maken wat je wilt. Ik wil niet grof klinken, maar ik vind dat hier zo veel mensen zijn die zo streng zijn.'

Jongen, 11 jaar

“Kinderen voelen zich in appartements-omgevingen vaak in een keurslijf zitten: ze kunnen weinig zelfstandig beslissen, de omgeving laat weinig vrijheid toe en de mogelijkheden tot het aanpassen van de omgeving zijn beperkt.”

In stapelbouwomgevingen gelden er door het gedeelde karakter allerlei regels. Er zijn niet enkel de formele regels, maar ook informele afspraken, gemaakt met ouders en andere medebewoners. Het viel ons op hoe bewust kinderen en tieners zich daarvan zijn. Enerzijds waarderen zij de regels en afspraken: ook voor hen zijn deze nodig om de rust, veiligheid en netheid te

garanderen. Anderzijds voelt de hoeveelheid aan geboden en verboden voor hen ook erg beperkend. Kinderen voelen zich in appartementsomgevingen vaak in een keurslijf zitten: ze kunnen weinig zelfstandig beslissen, de omgeving laat weinig vrijheid toe en de mogelijkheden tot het aanpassen van de omgeving zijn beperkt, waardoor bewoners minder eigenheid in

De inkomhal of de directe omgeving van de toegang van een bouwblok zijn vaak niet in de eerste plaats ingericht op ontmoeting tussen appartementsbewoners. Toch zijn het bij uitstek de plekken waar burens elkaar leren (her)kennen.

een plek kunnen steken. Vooral in (sociale) huurappartementen hebben bewoners het gevoel weinig inspraak te hebben bij wat er kan en mag in de woning en woonomgeving. Ook bij veranderingen voelen bewoners zich meestal weinig betrokken.

MENSEN MAKEN DE OMGEVING

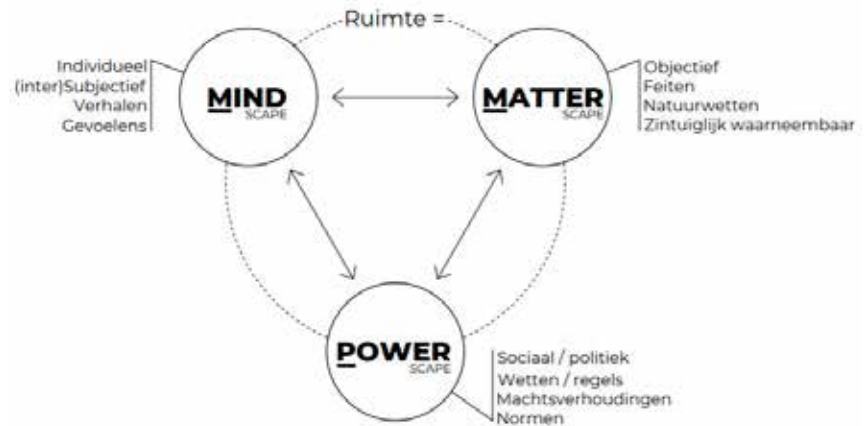
'Als de bib er niet was, kon ik geen projectjes en leuke dingen doen met Benita.'

Meisje, 11 jaar

'Als er niemand thuis is, ben ik bij Benita.'

Jongen, 10 jaar

De mensen in een buurt bepalen in sterke mate de kwaliteit ervan. Ook voor kinderen en tieners geldt dat: mensen maken de omgeving. Sleutelfiguren zijn vaak vertrouwenspersonen die omwille van hun aanwezigheid en bereikbaarheid in een woonomgeving bijdragen tot de autonomie en bewegingsvrijheid die kinderen krijgen. Ze houden een oogje in het zeil, zijn bekende gezichten en ouders weten hoe hen te contacteren. In enkele gevallen worden ze benoemd als 'tweede thuis': je kunt er terecht voor hulp bij uiteenlopende zaken, van huiswerk maken tot werk zoeken. Exemplarisch is de figuur van de conciërge, poetsman of klusjesvrouw. Omwille van hun meer continue of permanente aanwezigheid zijn zij vaak een aanspreekpunt bij uiteenlopende vragen of problemen.

De verschillende lagen van een ruimte of woonomgeving dragen elk bij tot haar betekenis, leefbaarheid en ontplooiingskansen voor kinderen en tieners. Je kan hier aan werken door aan de slag te gaan met elk van deze aspecten.

“Maak betekenisvolle personen zichtbaar, vlot bereikbaar en aanspreekbaar, bijvoorbeeld door hen een zichtbare vaste stek te geven in de wijk.”

Nast de louter technische taken die deze personen opnemen, dragen ze vaak ook bij tot de sociale samenhang van een woonomgeving. Maak betekenisvolle personen zichtbaar, vlot bereikbaar en aanspreekbaar, bijvoorbeeld door hen een zichtbare vaste stek te geven in de wijk.

AAN DE SLAG!

Om aan de slag te gaan met de kwaliteit van de omgeving, is het belangrijk om de ruimte niet louter te benaderen (zie figuur² hierboven) als de context of het decor van de individuele woning. Een gelaagde benadering van de ruimte, met fysieke, sociaal-politieke en individuele aspecten, kan daarbij verheldering brengen.

Zowel bij het analyseren van als het interveniëren in een omgeving is het van belang deze drie op elkaar inwerkende lagen in overweging te nemen. Concreet zijn het dus bijvoorbeeld niet enkel het ontwerp van een park of het type zitbanken die bepalen of de plek als kwalitatief ervaren wordt. Ook de activiteiten die er mogelijk zijn en of iemand zich er veilig voelt, zijn van belang. Het spreekt voor zich dat er op deze zaken niet enkel ingezet kan worden door aanpassingen door

Tijdens een groepswandeling met tieners in de wijk Europark ontmoetten we naast Ruth van het jeugdhuis ook Charly; een voor de tieners bekende jongerencoach die onder andere helpt bij moeilijkheden op school.

² Figuur gebaseerd op: Jacobs, M. (2004). *Metropolitan matterscape, powerscape and mindscape. Planning Metropolitan Landscapes*, pp. 26-28.

te voeren in de fysieke ruimte. Je kunt ook aan de slag gaan met regelgeving en een voorzieningenaanbod, om slechts enkele dingen te noemen.

Bij het werken aan een (woon)omgeving zijn er taken weggelegd voor zowel de ruimtelijke als de sociale professional. Het liefst samen, vanuit een integrale visie op ruimtelijke kwaliteit. Projectontwikkelaars, planners en ontwerpers: allen staan zij voor de opgave om woningen, woon-omgevingen en publieke ruimte op een kwalitatieve en op welzijn gerichte manier te plannen, bouwen en beheren. Deze verantwoordelijkheid delen zij met de zorg- en welzijnsactoren, die een rol spelen wat betreft bijvoorbeeld de personen en activiteiten in en het beheer van een (woon)omgeving. Doordat deze sociale professionals vaak dicht bij de bewoners en hun leefwereld staan, beschikken zij bovendien over belangrijke ervaringskennis die kan ingezet worden in ruimtelijke

processen. Naast kennis over de noden en wensen van bewoners beschikken zij vaak over een grote lokale buurtkennis. Niet zelden hebben ze zicht op de geschiedenis van een plek, de diverse betekenissen die een plek heeft voor haar

verschillende gebruikers, de kwaliteiten en punten van conflict. Om successen te boeken, moeten lokale besturen de uitdaging aangaan om de 'stenen wereld' te verbinden met de mensen en de sociale sector. ■

MEER WETEN?

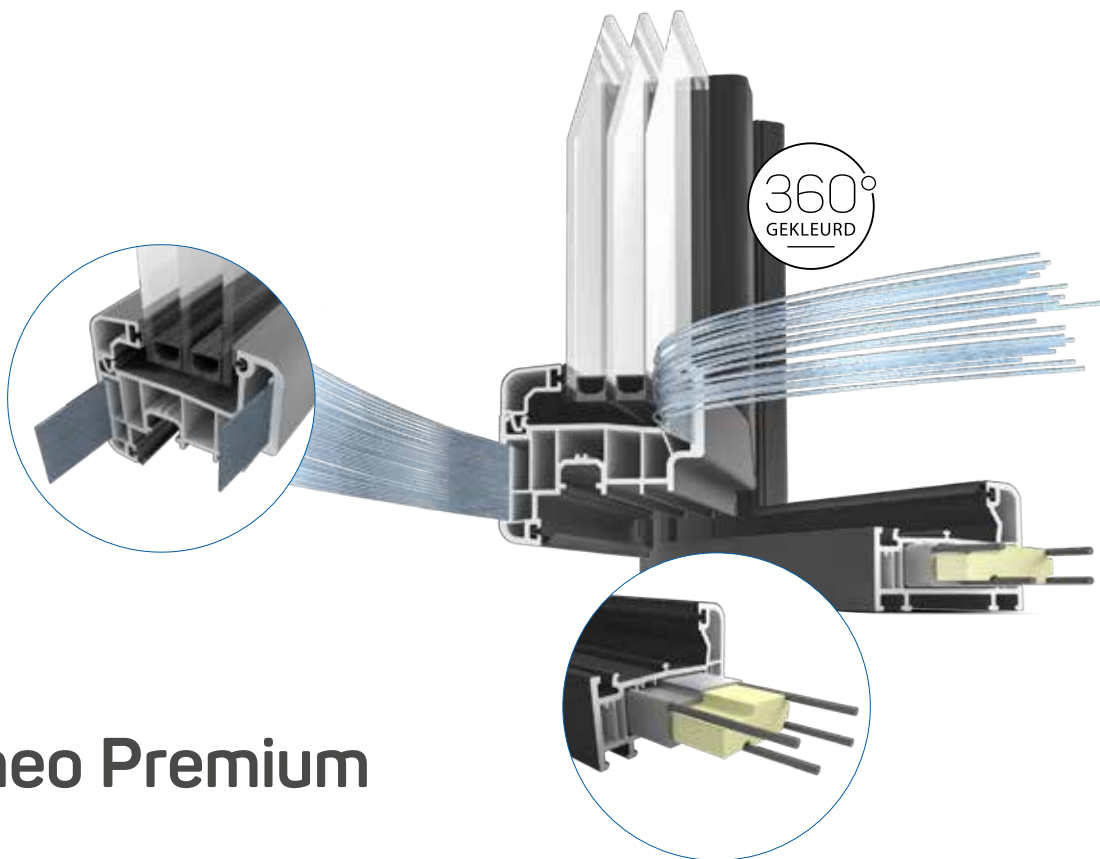
Deze bijdrage is gebaseerd op de tentoonstelling en publicatie die voortkomen uit het BLOK-onderzoek, dat van 2016 tot 2019 werd uitgevoerd door een multidisciplinair onderzoeksteam (vakgroepen Architectonisch Ontwerp en Sociaal Werk) van de HOGENT.

Alle resultaten en informatie over het onderzoeksproces vind je op <http://blok.kids-gids.be>. Naast de publicatie met de bouwblokken kun je daar overigens een virtueel bezoek brengen aan de tentoonstelling.

Heb je nog vragen of iets op te merken? Aarzel dan niet om contact op te nemen met onderzoekers Marlies Marreel (marlies.marreel@hogent.be), Jo Boonen (jo.boonen@hogent.be) of coördinator Sven De Visscher (sven.devisscher@hogent.be).

deceuninck

Ontdek Zendow#neo Premium

Ramen & deuren

www.deceuninck.be

LINKTRUSION
by deceuninck

DECOROC
by deceuninck

